

ליטוף ומכה מוחצת

מלכה שקד: לבי פוסע לאחור, הוצאת הקיבוץ המאוחד 2010, 78 עמ'

ספרה של מלכה שקד לבי פוסע לאחור מוקדש לנשמת אישה, פרופ' גרשון שקד. מתוארים בו ימים קשים של מחלה וגם נביטה של אהבת הנעורים, והימים שבין לבין, עד הסוף: "בהרכנת צוואר/ על מזבח מיטתם/ ועוקדת אותם" (תמונת מצב' עמ' 21). שקד מתארת אותה ואת בעלה כשני גלגלי עיניים, דומים במראה ובצבע כתאומים, אך שונים בטבע, בחדות ובקהות.

קשה להשלים עם מחלת האישה האהובה: הלילה רובץ "כיום מאיים", "מימיו חמרו/ גליו גאו כהר/ קצפו ניתו/ צרב את עיני... עיני דבוק לקרקעית/ ובקונכיות אזני הוסיפו לרחוש/ הדים המבקשים פשר" (ה'דים' עמ' 10). וכך מבלי להבין את פשר הרחוש בקונכיות אוזניה, עננים כבדים מנמנמים בשמיה, הלילה מיילל בתוך שנתה, ארוך כמו חורף בצפון, סוסי הרגשות חומקים בדהרה: "בפול גו של יותר ממאה, מתפללת לאור אדום שיעצור" (סוסים', עמ' 14). בלילות השימורים היא שומעת את טיפות המים המדדות בצרימה מברו חלוד, ונוכרת בהדי המרחקים אשר גלשו מן החרמון וחיבקו את ילדותה: היום "קולחת חלודה בתוך עורקי/ וקול המים בכיור מתיש מנשוא... אפילו ציפורני/ משחקות איתי משחק של עצבים".

לכן פוסע לבה לאחור - אל רוח הים, אל ימים טובים של לפני ולפנים, אל החורשה החבויה בחגוים, אל סתר השיחים, סוכת האקליפטוסים הלוחש סודו לרוח בשפת האהבה של היונים, ולבה, כמו רומנטיקן זקן, מתגעגע, מתערסל ברוח "עדין מוצף/ בריח המלוח המתוק/ עדין צופה/ נרגש כאו..." (עמ' 16).

הדוברת מחכה אולי לנס, מייחלת שוב לשבת אל שולחן הקפה כבימי חול, ואולי קווצה משערו האפור של האיש הכל כך אהוב והחולה, תרפרף ותרחיק במקרה עד קצות שעה.

שקד מתארת את עצמה כצונחת לבדה לתהום, מציצה באיש מבעד לתריסי ריסייה המוגפים, כשהוא סובב בלילה כאסיר ומוודד את המרחב הצר שבין חומות החדר, משתדל לא לעורר את רחמיה, את אהבתה המשוגעת מצער.

בעמוד 24 מופיעה חטיבת שירים מימי האשפוז ב'שערי צדק': "אהבתי תלויה בך/ כבחבל הטבור/ אבל אתה משקיף מבור תחתית/ אל הגבהים/ של חבל התליה". הרנטגנולוג רוטן כמאשים, מגלגל את האיש אליה כחבילה, מפטיר מילים הנשמעות זרות ועיונות באוזניה כמכות מצרים. "אטום את הלב/ את כל תאי הלב/ טאטא את דפנותיו/ את הכאב שהעז להצטבר כמו אשפה/ אפס אותו/...", מציעה שקד כאמצעי עזר למבקרים בבתי החולים (עמ' 27).

השיר 'פרידה' חותם את הפרק הראשון "הדים"

מתוארות המילים הזורמות לאט ובכוח, בין מהמורות ואבנים, כמו נחל, עוקף את הקשות, לוטף את הרכות, כובש, נגנו, אחר כך פורץ מתנפל ומתנפץ, כדי לשוב להתפתל, לאט, להתרפק, לזרום, כמו מילים מגששות, מתעקשות, לפלס להן שביל.

הכותבת זורה מילים כמו על פצע ומלקקת בלשונה, כמו "אשה בושח בחוורונה/ מושכת קו בעיפרון שחור/ על עפעפיים רועדים/ צובעת את שפתה ורוד פסטל/ אחר נשקפת במראה/ כמישהי אחרת/ ומחפשת סוד עצמה/ בתוך נבכי צלמה" (עמוד 76).

הספר מסתיים בשיר 'משורר זקן', הנובר בשיריו הישנים, בכתב ילדותו הזר, שחזר אליו, כמו אהוב נשכה. בלילות של תיקון הוא חוזר אליהם, מוחק הרבה, מוסיף מעט. אבל את שירו הטוב, לפחות בעיניו, טרם כתב, ולכן גם לא יוכל לתקן.

ספר השירים הנפלא הזה של חוקרת הספרות מלכה שקד, ראוי לתשומת לב מיוחדת משום ששיריה מספקים צורך אנושי, בסיסי, באסתטיקה, ביופי ובקטרזיס רגשי. זוהי שירה היוצאת מן הלב, עוקפת את ההיגיון ואת הביקורתיות ונוגעת ישירות בלב, אם בליטוף נעים ואם כמכה מוחצת. מלבד זאת, הספר מוקדש לחוקר הספרות החשוב והיקר, פרופ' גרשון שקד, שרובנו היינו תלמידיו.

רון גרא

צליל מכון

דוד ברבי: חוויה מתקנת, הוצאת עמדה 2011, 80 עמ'

"מקשיבים למילים משמעותיות/ נובעות ממרחק זמן אחר. / צרובות בטעם של זיכרון ישן/ נשענות על עבר סתור לא ברור/ אבולוציה של תחכום מגושם/ חושף את יצר ההישרדות/ בתוך גוף משתוקק/ לחוויה מתקנת" (עמוד 71).

האוזן המוסיקלית של המשורר דוד ברבי מקשיבה למקצב המילים המוקלדות בין כיסא הבגרות לערסל הילדות. מה שעבר עליו הוא כזיכרון צרוב בתודעה של עין ילד אל מול בינת ההווה. יפה התבוננות במרחק זמן מנוף השמימה והראייה של חוויה שאדם נושא אותה במסילת חייו. זאת כשרכבת שנותיו עוצרת בתחנת ביניים, ואוספת חוויות לקרונות המשא, כשהיעד הוא בעצם רצון לשנות את העבר במימד חמישי שעדיין לא הומצא, אולי כמו חזרה לעתיד בסרט הדמיון של שעון הזמן.

"מדינה קטנה מנתקת/ טיסות פנים. / כמו סניף משרד ממסלתי/ קיוסק בודד מאכיל/ מעטים/ כותרת מתנוססת: 'ברוכים הבאים מאילת'/ עיר

(עמ' 30) בתיאור נוקב ומדייק של הפרידה מאהוב: "לאט ובלי מילים/ אנחנו נפרדים/ כפות ידינו נכרכות זו בזו/ מתהדקות עדי כאב ומתרפות/ אחר אנו פוכרים אצבעותינו/ כמו בעת צרה/ אך הן ממאנות להתקשח/ כרית נושקת לכרית/ בנגיעה משיית/..."

בפרקים הבאים נוגעת שקד במתיה האחרים, אביה ואמה, שאמנם נפטרו מן העולם, אך בתוכה הם חיים וקיימים.

בפרק "הרחק מכאן" (עמ' 43) מתוארות בחדות נסיעותיהם שלה ושל אהובה, "היינו כיונים מנותרות... אביב זר טורף את דעתנו... המית המים מפכה... ולפתע מהבהבת אהבה".

על העיר פריז (עמ' 46): "בפריז התקמטה לי הנשמה/ ובכל גלרי להפייט לא מצאתי קרם להחליקה/ על סיינה עכורה/ בעור פניה/ בדלי סיגריות/ עלים מתים/ צפים בסחי אפור/ שם בכיתי בזכרי/ חלקת אהבתנו/ ואיך הרוח באה/ והפיחה בה".

בפרק "מדרש אחר" (עמ' 49) מזדהה שקד עם רחל אמנו, וגם עם יעקב הנאבק במלאך: "כמוהו גם אני יוצאת/ כל עוד נשמתני בי/ מנצחת ומנוצחת/ מודה מיובקי/ אל מבוקת יומי/ זוכרת/ ושוכחת".

בפרק "שירי דיומא" (עמ' 57) היא מדברת על המלחמות, על גברים במדים ונשים בשחור, הממלאים את הארץ והופכים את נפשה לבריה משוללת זכויות, אפורה ומיותרת.

בפרק "סובב סביב" (עמ' 65), היא מדברת על האדם ההולך אלי עצמו מעגלות ועדי עצמו לא בא, והדרך אוזלת, על הזקן המוותר על הזולת, זולתיו הטובים מוזמן כבר נחים על משכבם, או הולכים לנוח, ואת הרעים הוא מעדיף לשכות. הוא מגלה שלא ככתוב, טוב היות האדם לבדו. ממעט בהוצאות, נעלו החדשה לוחצת על רגלו, והוא ממחר לחלצה, חוזר ודבק בישן ורואה כי טוב. "אשתו המתה אמנם מאירה/ לעתים את לילותיו/ אך מתירה לו לראותה/, כמו את הנרות בחנכה/ אהבותיו הזרות חדלו מכבר/ לעוררו./ זכרן נמחק... אפילו מחלומותיו".

בפרק האחרון "לכתוב או לחתום" (עמ' 73)